

AKADEMINĖ ETIKA AUKŠTOJO MOKSLO PLĖTROS PROCESŲ KONTEKSTE: ŠIUOLAIKINIAI POŽIŪRIAI

ACADEMIC ETHICS IN THE CONTEXT OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT PROCESSES: MODERN APPROACHES

Borisas Melnikas, prof. habil. dr.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Įvadas

Dėmesys akademinėi etikai – esminė prielaida modernizuoti šiuolaikinę aukštojo mokslo sistemą ir patobulinti įvairių universitetų, kitų švietimo, mokslo ir studijų įstaigų bei organizacijų veiklą.

Akademinės etikos vaidmens ir reikšmingumo suvokimas, gebėjimai suprasti ir spręsti daugialypes etinio pobūdžio problemas, pasireiškiančias šiuolaikiniame akademiname pasaulyje, vertintini kaip labai svarbios aplinkybės šiuolaikinių socialinės, ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, globalizacijos ir internacionalizavimo procesų formuojamų iššūkių kontekste. Beje, akademinė etika vertintina ir kaip itin svarbus pažangos veiksnys, ir kaip ypatingo dėmesio reikalaujanti aplinkybė, atsižvelgiant į šiuolaikinius poreikius aktyvinti žinių visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimą.

Galima teigti, kad įvairių požiūrių į akademinę etiką aptarimas, akademinės etikos problemų kėlimas, jų svarstymas, jų sprendimo būdų paieška ir naudojimas akademinės veiklos ir akademinio gyvenimo praktikoje leidžia įgyvendinti gana svarbius tikslus. Jie reikšmingi ir šiuolaikinei akademinėi bendruomenei, jos nariams ir įvairioms akademiniam pasauliui priklausančioms institucijoms, visų pirma šiuolaikiniams universitetams, ir reikšmingi visai šiuolaikinei visuomenei, ypač aktyvinant ir efektyvinant socialinę, ekonominę raidą, kultūros, mokslo ir technologijų pažangą, sprendžiant aktualias aplinkos apsaugos, socialinės atsakomybės, visuomenės saugumo problemas. Tarp šių tikslų itin svarbiais laikytini:

- ♦ akademiname gyvenime ir įvairiose akademiniam pasauliui priklausančiose institucijose, visų pirma – šiuolaikiniuose universitetuose, kurti demokratišką, pasitikėjamą bei kūrybingumą

skatinančią atmosferą, grindžiamą pagarbos, geranoriškumo, nešališkumo ir nediskriminavimo principų įgyvendinimu;

- ♦ sutelkti akademinę bendruomenę palaikyti ir puoselėti svarbiausias akademinio gyvenimo vertybes - teisingumą, sąžiningumą, pagarbą žmogui, toleranciją, profesinę, mokslinę bei pilietinę atsakomybę;
- ♦ skatinti akademinę bendruomenę ir kiekvieną jos narį etinį aspektą laikyti svarbia bet kurios veiklos dalimi;
- ♦ nubrėžti tolerancijos ribas akademinėje veikloje, išryškinant akademinės etikos požiūriu vengtiną elgesį, padėti akademinėi bendruomenei vertinti ir spręsti konkrečius akademinio gyvenimo klausimus situacijose, kuriose kyla etinio pobūdžio problemų;
- ♦ įgyvendinti šiuolaikinių universitetų tikslus, uždavinius ir teises, universitetų valdymą grindžiančius demokratijos, savivaldos, kompetencijos ir efektyvumo principus, atsižvelgiant į svarbiausias akademinio gyvenimo vertybes bei į etines aplinkybes.

Šiame straipsnyje dėstomas autoriaus požiūris į akademinę etiką. Pateikiamos mintys, kilusios tiek susipažinus su akademinės etikos būkle šiuolaikiniame universitetų praktikoje, tiek parengiant autorinę medžiagą 2012 m. pradėtam rengti naujam Vilniaus Gedimino technikos universiteto Akademinės etikos kodeksui.

Akademinė etika: samprata ir pagrindiniai principai

Akademinė etika paprastai yra ar turėtų būti grindžiama pagrindiniais akademinio gyvenimo ir akademinės veiklos vertybiniais principais. Iš šių principų pažymėtini tokie:

- ♦ tiesos siekimo ir akademinės laisvės bei atsakingo naudojimosi ja,
- ♦ lojalumo ir pagarbos akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui, t. lojalumo ir pagarbos kiekvienai mokslo ir studijų įstaigai, ypač kiekvienam universitetui;
- ♦ kritikos ir savikritikos neatskiriamumo bei kritikos korektiškumo,
- ♦ viešumo, skaidrumo ir teisių į konfidencialumą,
- ♦ pagarbos, geranoriškumo, nešališkumo ir nediskriminavimo.

Šie principai įgyvendintini siekiant akademiniam gyvenime bei kiekvienoje mokslo ir studijų įstaigoje, ypač universitetuose, kurti demokratišką, pasitikėjimą ir kūrybingumą skatinančią atmosferą, šiais principais turi būti grindžiamas akademinės bendruomenės ir kiekvieno jos nario elgesys visose akademinio gyvenimo ir akademinės veiklos srityse.

Tiesos siekimo ir akademinės laisvės bei atsakingo naudojimosi ja principas išreiškia nuostatas, kad:

- ♦ teisės, laisvės ir pareigos akademiniam gyvenime bei akademinėje veikloje yra tarpusavyje neatskirtinos: siekiant tiesos ir naudojantis akademinės laisvės galimybėmis akademiniam gyvenime bei akademinėje veikloje, turi būti suvokiama atitinkama teisių, laisvių ir pareigų vienybė ir neatskiriamumas;
- ♦ tiesos siekimas reiškia, kad akademinė bendruomenė ir kiekvienas jos narys visose savo gyvenimo ir akademinės veiklos srityse, taip pat savo elgesiu siekia atitiktis tiesos ir teisingumo idealams; tiesos siekimu turi būti grindžiamas studijų ir mokslinių tyrimų turinys, studijų, mokslinių tyrimų ir kitos akademinės veiklos organizavimas, taip pat santykiai tarp visų akademinės bendruomenės narių;
- ♦ akademinė laisvė reiškia akademinės bendruomenės ir jos narių teisę inicijuoti ir įgyvendinti visuomenei naudingas ir reikalingas studijas bei aktualioms problemoms spręsti skirtus mokslinius tyrimus, taip pat teisę atvirai dėstyti savo požiūrį į studijų ir mokslinių tyrimų turinį bei organizavimą ir administravimą, necenzūruojamai reikšti kritines idėjas; būtina, kad atsakingai naudodamiesi akademinės laisvės teise, akademinės bendruomenės nariai tokią pat teisę pripažintų ir kitiems akademinės bendruomenės nariams, palaikytų tiek kiekviename universitete ar kitoje mokslo ir

studijų įstaigoje, tiek akademinėje veikloje apskritai kritinio mąstymo tradiciją bei atviro svarstymo atmosferą;

- ♦ kiekviename universitete ar kitoje mokslo ir studijų įstaigoje turi būti griežtai laikomasi visuomenėje nusistovėjusių bendražmogiškosios moralės normų.

Įgyvendinant *tiesos siekimo ir akademinės laisvės bei atsakingo naudojimosi ja principą*, laikomasi nuostatos, kad atsakingam naudojimuisi akademinė laisve prieštarauja:

- ♦ nepakantumas kitokiai nuomonei ir argumentuotai kritikai;
- ♦ teisės išsakyti ir ginti savo nuomonę priimant sprendimus, reikšmingus kiekvienam universitetui ar kitai mokslo ir studijų įstaigai, akademinėi bendruomenei, akademiniam padaliniam, kiekvienam akademinės bendruomenės nariui ar kitam asmeniui, ignoravimas arba sąmoningas ribojimas;
- ♦ teisės atsakyti į kritiką ar kaltinimus ignoravimas arba sąmoningas ribojimas;
- ♦ dalyvavimas moksliniuose tyrimuose ar bandymuose bei kitoje veikloje, susijusioje su žala ar kitais pavojais žmogui, gamtai, visuomenei ar kultūrai.

Lojalumo ir pagarbos universitetui, kitai mokslo ir studijų įstaigai, akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui principas išreiškia nuostatas, kad:

- ♦ lojalumas ir pagarba kiekvienam universitetui ar kitai mokslo ir studijų įstaigai, akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui atspindi tiek universiteto ar mokslo ir studijų įstaigos bei jos akademinės bendruomenės lojalumą ir pagarbą kiekvienam akademinės bendruomenės nariui, tiek kiekvieno akademinės bendruomenės nario lojalumą ir pagarbą savo universitetui ar kitai mokslo ir studijų įstaigai ir atitinkamai akademinėi bendruomenei;
- ♦ universitetas ar kita mokslo ir studijų įstaiga bei akademinė bendruomenė privalo paisyti kiekvieno akademinės bendruomenės nario interesų akademinėje veikloje oriai įgyvendinti savo kūrybinius, profesinius ir kitus lūkesčius bei saviugdos ir tobulėjimo siekius, efektyviai naudoti savo žinias, gebėjimus, profesinį, pedagoginį, mokslinį bei bendrąjį gyvenimo

patyrimą; turi būti siekiama kurti ir palaikyti pagarbos ir dėmesio kiekvienam akademinės bendruomenės nariui atmosferą, kurioje kiekvienas akademinės bendruomenės narys jaustųsi esąs reikalingas ir naudingas ir realiai galės įgyvendinti savo siekius ir lūkesčius įvairiose akademinės veiklos srityse;

- ◆ priklausymas akademinėi bendruomenei įpareigoja kiekvieną akademinės bendruomenės narį paisyti bendrųjų atitinkamo universiteto, kitos mokslo ir studijų įstaigos, jos akademinės bendruomenės interesų ir pagal galimybes aktyviai prisidėti prie atitinkamame universitete ar kitoje įstaigoje iškeltų ar keliamų tikslų įgyvendinimo studijų, mokslinių tyrimų ir kitos akademinės veiklos srityse;
- ◆ akademinės bendruomenės nario lojalumas atitinkamam universitetui, kitai mokslo ir studijų įstaigai, jos akademinėi bendruomenei vertintinas atsižvelgiant išimtinai į darbo ir veiklos savo universitete ar savo mokslo ir studijų įstaigoje, savo universiteto ar savo įstaigos labui rezultatus, taip pat į pastangas būti naudingam ir reikalingam akademinėi bendruomenei;
- ◆ lojalumas ir pagarba savo universitetui, savo mokslo ir studijų įstaigai, savo akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui atspindi atitinkamus universiteto, kitų įstaigų, akademinės bendruomenės bei kiekvieno akademinės bendruomenės nario interesų ir siekių darnos lūkesčius bei polinkius vengti konfliktų dėl universiteto, kitos įstaigos, akademinės bendruomenės bei akademinės bendruomenės narių interesų nesuderinamumo.

Įgyvendinant *lojalumo ir pagarbos universitetui, kitai mokslo ir studijų įstaigai, akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui principą*, turi būti laikomasi nuostatos, kad kiekvienas universitetas ir jo akademinė bendruomenė savo narių atžvilgiu privalo:

- ◆ įvairiomis nuoširdaus dėmesio ir pagarbos kiekvienam akademinės bendruomenės nariui formomis nuolatos kurti ir palaikyti draugiškumu, geranoriškumu ir santykių demokratiškumu grindžiamą atmosferą, kurioje kiekvienas akademinės bendruomenės narys realiai jaustųsi esąs naudingas ir reikalingas;
- ◆ nuolatos siekti, kad kiekvienas akademinės bendruomenės narys turėtų kuo palankesnes sąlygas

ir galimybes oriai įgyvendinti savo kūrybinius, profesinius ir kitus lūkesčius bei saviugdos ir tobulėjimo siekius, efektyviai panaudotų savo žinias, gebėjimus, profesinį, pedagoginį, mokslinį bei bendrąjį gyvenimo patyrimą.

Įgyvendinant *lojalumo ir pagarbos universitetui, kitai mokslo ir studijų įstaigai, akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui principą*, turi būti laikomasi nuostatos, kad kiekvienas akademinės bendruomenės narys privalo:

- ◆ visose savo akademinės veiklos srityse prioritetą teikti savo universiteto ar įstaigos bei savo akademinės bendruomenės interesams bei šių interesų įgyvendinimui, savo universitete ar kitoje mokslo ir studijų įstaigoje vykdomoje akademinėje veikloje keliamų uždavinių sprendimui, laikytis studijose, moksliniuose tyrimuose ir kitoje akademinėje veikloje įgyvendinamų sprendimų, reikalavimų, nuostatų ir standartų, visose akademinės veiklos srityse, ypač inicijuojant bei įgyvendinant įvairius studijų, mokslinių tyrimų ir kitus projektus, siejamus su savo universiteto ar kitos savo įstaigos vardu, siekti, kad laukiami ar pasiekti rezultatai atitiktų bendruosius atitinkamo universiteto ar kitos įstaigos interesus;
- ◆ laikytis akademinio sąžiningumo standartų studijose, moksliniuose tyrimuose ir kitoje akademinėje veikloje;
- ◆ nenaudoti savo universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos vardo įvairiais asmeniniais tikslais ar interesais, asmeninės ar kitaip su universitetu ar kita įstaiga nesietinos ekonominės, politinės ar kitos veiklos atvejais, ideologiniais ar kitais sumetimais, taip pat įvairių su universitetu ar su kita įstaiga nesietinų konfliktų ar savignos atvejais;
- ◆ netoleruoti atvejų, kurie gali būti susiję su korupcija, sukčiavimu ar mėginimu daryti neteisėtą poveikį akademinėi bendruomenei ar jos nariui.

Kritikos ir savikritikos neatskiriamumo bei kritikos korektiškumo principas išreiškia nuostatas, kad:

- ◆ kritikos ir savikritikos paskirtis universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos, jos padalinių ir kiekvieno akademinės bendruomenės nario veiklos tobulinimas; kritikos ir savikritikos priemonėmis gali būti nenutrūkstamai atskleidžiami poreikiai ir surandamos tinkamos galimybės kryptingai tobulinti studijas, mokslinius tyrimus, gerinti

studijų ir mokslinių tyrimų organizavimą bei administravimą, tobulinti kitą vykdomą veiklą ir įgyvendinti universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos, akademinės bendruomenės, kiekvieno akademinės bendruomenės nario veiklos efektyvumo didinimo siekius;

- ◆ kiekvienas akademinės bendruomenės narys būtinai turi būti savikritiškas savo veiklos ir jos rezultatų atžvilgiu, taip pat turi gebėti prisiimti savo statusui, pareigoms ar funkcijoms adekvačią atsakomybės dalį už sklandų savo universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos, atitinkamo padalinio ar kolektyvo darbą;
- ◆ kritika toleruotina tik tais atvejais, kai yra konstruktyvi, adekvati realybei, argumentuota ir korektiška etiniu požiūriu, kai kritikos pateikimo ar išsakymo procese prioritetas teikiamas tam, kad kritika visų pirma būtų pateikiama ar išsakoma tiesiogiai tiems asmenims, kurie ar kurių veikla sudaro kritikos objektą, kai pateikiant ar išsakant kritiką yra tinkamai apibrėžtos viešumo ir konfidencialumo ribos, taip pat kai pateikiant ar išsakant kritiką, kurios objektas yra universiteto ar kitos įstaigos akademinio gyvenimo ar akademinės veiklos viduje, siekiama, kad kritinio pobūdžio informacija nepasklistų už universiteto ar kitos įstaigos akademinės bendruomenės, už konkretaus padalinio ar kolektyvo ribų;
- ◆ universitetuose ir kitose mokslo ir studijų įstaigose, akademiniam gyvenime yra netoleruotina ir neleistina nekonstruktyvi, neadekvati realybei, neargumentuota, nekorektiška etiniu požiūriu kritika, taip pat kritika, kurios tikrieji tikslai nėra sietini su paties universiteto, jo padalinių, kitų mokslo ir studijų įstaigų, akademinės bendruomenės narių veiklos tobulinimu, anoniminė ir gandų, netikslios ar realybės neatitinkančios informacijos skleidimo pavidalu ir kitomis nekorektiškais formomis pateikiama kritika.

Viešumo, skaidrumo ir teisių į konfidencialumą ir privatumą principas išreiškia nuostatas, kad:

- ◆ viešumo, skaidrumo ir teisių į konfidencialumą ir privatumą įgyvendinimas vertintinas kaip būtinas ir kaip viena nuo kitos neatskirtinos sąlygos, kad akademiniam gyvenime ir akademinėje veikloje realiai būtų galima įtvirtinti akademinę etiką;

- ◆ tiek viešumas ir skaidrumas, pasireiškiantys ir įgyvendinami pagrįstai apibrėžtomis aplinkybėmis, tiek gebėjimas suvokti konfidencialumo būtinumą ir įgyvendinti adekvačias teises į konfidencialumą, daugelyje akademinio gyvenimo ir akademinės veiklos situacijų vertintini kaip esminės prielaidos apsaugoti akademinę bendruomenę ir jos narius nuo neetiškų sprendimų ir veiksmų;
- ◆ negebėjimas suvokti poreikių pagrįstai apibrėžti viešumo ir skaidrumo ribas, tokių ribų ignoravimas, taip pat negebėjimas suvokti būtinumo atsižvelgti į kiekvieno akademinės bendruomenės nario, kito asmens ir asmenų grupės teises į konfidencialumą ir privatumą, būtinumo atsižvelgti į konfidencialumo ir privatumo poreikius ignoravimas gali būti labai rimtos priežastys, dėl kurių atsiranda neetiškų sprendimų ir veiksmų.

Pabrėžtina, kad apibūdintieji principai vertintini kaip pagrindiniai. Būtent jų įgyvendinimas laikytinas *svarbiausiaja prielaida* realiai siekiant etiškų santykių akademiniam gyvenime ir akademinėje veikloje.

Etika studijose ir mokymo veikloje

Universitetuose, kitose mokslo ir studijų įstaigose vykdomų studijų ir mokymo veiklos paskirtis – atsižvelgiant į visuomenės reikalavimus ir jos poreikius, susiklosčiusias sampratas, standartus ir nuostatas, apibrėžiančias universitetinį išsilavinimą ir jo kokybę, taip pat į kiekvieno universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos interesus, tikslus ir uždavinius, išugdyti asmenybes ir parengti specialistus, kurie tenkintų visuomenės reikmes, taip pat ir etikos srityje, ir kurių ugdymo bei parengimo procesai būtų grindžiami adekvačia studijų bei mokymo veiklos etika.

Pagrindinėmis akademinės etikos apraiškomis studijose ir mokymo veikloje laikytinos:

- ◆ studijų orientavimas į labai aukštą kokybę, pasireiškiančią ugdomų ir išugdytų asmenybių bei rengiamų ir parengtų specialistų kultūra, erudicija, profesionalumu ir kitomis savybėmis, taip pat studijose gaunamų žinių, išugdomų įgūdžių ir gebėjimų, suteikiamų kompetencijų ir kvalifikacijų aprėptimi, turiniu bei kokybiniu lygiu, taip pat ir etine prasme;

- ◆ mokymo veiklos orientavimas į labai aukštą studijų kokybę, taip pat ir etine prasme;
- ◆ supratimas, kad studijose ir mokymo veikloje turi būti suvokiamas kūrybiškumo, orientacijų į inovacijas ir inovatyvumą vaidmuo, turi būti toleruojama požiūrių ir interesų įvairovė, gerbiamas kiekvienos asmenybės individualumas.

Pagrindinės kiekviename universitete ar kitoje mokslo ir studijų įstaigoje įgyvendinamos studijų ir mokymo veiklos etikos nuostatos turėtų atspindėti etinio pobūdžio reikalavimus studijų ir mokymo procesų turiniui, šių procesų organizavimui bei administravimui, dėstytojų ir studentų pozicijoms ir veiksams studijose ir mokymuose. Šios nuostatos turi išreikšti tai, kad:

- ◆ studijų ir mokymo procesų turinys grindžiamas siekiais visuomenėje, studijuojančiųjų veikloje ir gyvenime realiai įtvirtinti humanistines, demokratiškumo, socialinės atsakomybės, tolerancijos, smalsumo ir kūrybiškumo, mokslinio pažinimo gilinimo bei mokslo ir technologijų pažangos spartinimo, darnios plėtros ir ekologiškumo bei kitas etine prasme reikšmingas orientacijas ir vertybes;
- ◆ studijų ir mokymo procesai turi būti organizuojami ir administruojami įgyvendinant visų juose dalyvaujančių akademinės bendruomenės narių veikloje ir elgesyje tiesos siekimo ir akademinės laisvės bei atsakingo naudojimosi ja, lojalumo ir pagarbos, kritikos ir savikritikos neatskiriamumo bei kritikos korektiškumo, taip pat akademinės bendruomenės narių santykių geranoriškumo, nešališkumo ir nediskriminavimo reikalavimus;
- ◆ studentai turi siekti įgyti kuo geresnių žinių studijuojamoje srityje, išsiugdyti įgūdžius ir gebėjimus, reikalingus dabartinei ir būsimai veiklai studijuojamoje srityje, taip pat turi siekti realios brandos adekvačiai atitinkamos universitetinio išsilavinimo pakopos standartams; realių žinių, kompetencijų, gebėjimų ir įgūdžių įgijimas vertintinas kaip prioritetinga studentų vertybinė orientacija, viršijančia formalų įgytų kompetencijų ir kvalifikacijų patvirtinimą;
- ◆ dėstytojai, siekdami, kad studentai įgytų kuo geresnių žinių studijuojamoje srityje, išsiugdytų įgūdžius ir gebėjimus, reikalingus dabartinei ir būsimai veiklai, taip pat siekdami realios studentų brandos pagal atitinkamos

universitetinio išsilavinimo pakopos standartus, turi būti orientuoti į siekius tobulėti savo specializacijos ir gretimose srityse bei pedagoginiame darbe, į siekius moderniomis mokymo priemonėmis skleisti ir perteikti studentams naujausias žinias ir patirtis;

- ◆ įvairiomis formomis vykstantiems studijų ir mokymo procesams visais atvejais turi būti būdinga tai, kad jie vyksta visų akademinės bendruomenės narių tarpusavio santykių geranoriškumo, draugiškumo, pagarbos vienas kitam, mandaus bendravimo atmosferoje;
- ◆ studentų žinių, darbų bei studijų ir mokymosi rezultatų vertinimas įvairiomis testavimo, egzaminavimo bei patikrinimų formomis turi vykti išskirtinai geranoriškoje, draugiškumo, pagarba vienas kitam, mandagiu bendravimu pasižyminčioje aplinkoje, turi būti etiškas savo adekvatumu realioms vertinamosioms žinioms, darbų bei studijų ir mokymosi rezultatams bei studijuojančiojo pastangoms, šis vertinimas turi būti nešališkas, atliekamas pagal griežtai apibrėžtus kriterijus ir turi besąlygiškai atitikti savalaikius ir viešai paskelbtus reikalavimus.

Studijų ir mokymo procese dėstytojo bendravimas su studentais turi būti grindžiamas akademinio bendradarbiavimo ir skaidrumo principais, todėl kaip prieštaraujantys akademinėi etikai yra vengtini:

- ◆ dėstytojo susisaistymai su studentais neakademinio pobūdžio išpareigojimais ir įvairūs dviprasmiški ryšiai su studentais, galintys sukelti interesų konfliktą, taip pat dėstytojo vaidmens prisiėmimas šeimos nario, artimo draugo, verslo partnerio atžvilgiu, kai esama galimybės išvengti tokio vaidmens, siekimas užmegzti artimus santykius su studentu, su kuriuo sieja dėstomas kursas ar kitaip pasireiškiantys tiesioginiai akademiniai ryšiai;
- ◆ tiesioginių ir netiesioginių dovanų, neakademinio pobūdžio paslaugų arba akademinio pobūdžio paslaugų, tiesiogiai nesusijusių su studijuojamais kursais, reikalavimas arba priėmimas iš studentų;
- ◆ studentams neoficialiai teikiamos papildomos konsultacijos dėstomo dalyko klausimais.

Dėstytojas privalo užtikrinti, kad studentų žinių, darbų, studijų ir mokymosi rezultatų vertinimas

įvairiomis testavimo, egzaminavimo ir patikrinimų formomis būtų teisingas, sąžiningas, suderintas su dėstomo kurso tikslais. Įvairiais testavimo, egzaminavimo ir patikrinimų atvejais dėstytojas privalo:

- ◆ principingai reaguoti į galimas studentų nesąžiningumo apraiškas (plagijavimą, nusirašinėjimą, duomenų falsifikavimą, egzaminų, įskaitų ar kitų patikrinimų rezultatų klastojimą, naudojimąsi pašaline pagalba egzamino, įskaitos ar kito patikrinimo metu, svetimos medžiagos ar rašto darbo pateikimą kaip savo, įvairių darbų rengimą kitiems studentams, vieno kurso darbo pateikimą atsiskaitant už kitą kursą);
- ◆ siekti pašalinti galimybes pasireikšti akademiniam studentų nesąžiningumui egzaminų, patikrinimų, įvairių atsiskaitymų metu;
- ◆ laikytis nuostatos, kad neleistina siekti gauti iš studento asmeninio pobūdžio informaciją, juo labiau sieti tokio pobūdžio informacijos pateikimą ar gavimą su studento žinių, darbų bei kitų studijų ir mokymosi rezultatų vertinimu;
- ◆ laikytis nuostatos, kad studento žinių, darbų bei studijų ir mokymosi rezultatų vertinimas įvairiomis testavimo, egzaminavimo bei patikrinimų formomis, taip pat įvairūs studento atsiskaitymai už kursą negali būti siejami su studentų dalyvavimu (nedalyvavimu) dėstytojui priimtinoje (nepriimtinoje) politinėje, visuomeninėje ar kitoje veikloje.

Pripažindami tiesą, žinojimą ir supratimą aukščiausiomis studijų vertybėmis, tikėdamiesi pasitikėjimo ir teisingo savųjų rezultatų ir laimėjimų įvertinimo, kiekvieno universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos studentai turi išsipareigoti laikytis akademinio sąžiningumo principo, suvokdami, kad šiurkščiausiais akademinio sąžiningumo pažeidimais laikytini:

- ◆ plagijavimas – svetimų idėjų ar svetimos medžiagos pateikimas kaip savos (būdingi plagijavimo atvejai – svetimas tekstas, pateikiamas be citavimo ženklų, svetimų idėjų ar svetimos medžiagos pateikimas ar perpasakojimas nenurodant ar tiksliai nenurodant šaltinio);
- ◆ nesąžiningas elgesys įvairiais testavimo, egzaminavimo, atsiskaitymų ir patikrinimų atvejais, kai nusirašinėjama arba leidžiama kitam nusirašyti, pasakinėjama, kai naudojamos neleistinos techninės

priemonės ar neleistini naudoti informacijos šaltiniai, kai svetimas darbas ar kita medžiaga pateikiama arba perteikiama kaip savo ar kai pasinaudojama kito studento darbu, medžiaga ar rezultatais, kai tas pats darbas ar medžiaga pateikiami atsiskaitant už kelis dalykus, kai atsiskaitoma už kitą asmenį;

- ◆ įvairaus pobūdžio padirbinėjimas bei falsifikavimas, kai dėstytojo jau įvertintas darbas pataisomas be dėstytojo sutikimo siekiant pareikalauti aukštesnio įvertinimo, kai padirbinėjamas dėstytojo parašas, pažymos, kitokie dokumentai, kai pakeičiami ar falsifikuojami akademinų užduočių (laboratorinių, kursinių ir kitų darbų) duomenys ar rezultatai;
- ◆ įvairaus pobūdžio pagalba kitam, kai nesąžiningumas pasireiškia plagijuojant, sukčiaujant ar atliekant kitus akademiname gyvenime neleistinus veiksmus;
- ◆ įvairaus pobūdžio korupcijos apraiškos, asmeninis ar grupinis atlygio už akademinę paslaugą siūlymas arba davimas.

Studijų ir mokymo veiklos tobulinimo problemos turi būti sprendžiamos dalyvaujant visoms suinteresuotosioms akademinėi bendruomenei atstovaujančioms šalims ir laikantis nuostatos, kad, tobulinant studijas ir mokymo procesus, prioritetinis dėmesys turi būti teikiamas kūrybiškumui, orientacijoms į inovacijas ir inovatyvumą, taip pat požiūrių ir interesų įvairovės toleravimui bei pagarbai kiekvienos asmenybės individualumui.

Etika mokslinėje tiriamojoje ir projektinėje veikloje

Mokslinė tiriamoji ir projektinė veikla, pasižyminti išskirtiniu įvairių kūrybingumo, inovatyvumo, individualios ir grupinės iniciatyvos, individualaus ir grupinio darbo darnos veiksnių reikšmingumu, turi būti grindžiama adekvačia *mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos etika*. Pagrindinėmis akademinės etikos apraiškomis mokslinėje tiriamojoje ir projektinėje veikloje laikytinos:

- ◆ mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos orientavimas į labai aukštą kokybę, pasireiškiančią tyrimų ir projektinių darbų temų aktualumu ir reikšmingumu, rezultatų mokslinė ir praktinė vertė, naujumu, teoriniu reikšmingumu, taip pat ir šių rezultatų svarba ir reikšmingumu etine prasme;
- ◆ supratimas, kad mokslinė tiriamoji ir projektinė veikla grindžiama siekiais realiai įtvirtinti

humanistines, demokratiškumo, socialinės atsakomybės, tolerancijos, taip pat smalsumo ir kūrybiškumo, mokslinio pažinimo gilinimo bei mokslo ir technologijų pažangos spartinimo, darnios plėtros ir ekologiškumo bei kitas etine prasme reikšmingas orientacijas ir vertybes;

- ◆ supratimas, kad mokslinėje tiriamojoje ir projektinėje veikloje itin reikšmingu laikytinas kūrybiškumo, orientacijų į inovacijas ir inovatyvumą, taip pat gebėjimų generuoti originalias idėjas bei inicijuoti perspektyvius sprendimus vaidmuo, reikalaujantis adekvačios išraiškos mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos etikoje; itin svarbia mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos etikos nuostata laikytina tai, kad kiekvienos asmenybės individualumui turi būti teikiamas išskirtinis dėmesys;
- ◆ supratimas, kad mokslinėje tiriamojoje ir projektinėje veikloje siejami, kuriami ar laukiami rezultatai gali būti tiek labai sunkiai apibrėžiami, tiek labai neapibrėžti; ši aplinkybė yra itin svarbi siekiant etišškai vertinti tiek pačius mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos rezultatus, tiek įvairių joje dalyvaujančių akademinės bendruomenės narių darbą, indėlį, veiklos kokybę, efektyvumą ir našumą bei konkrečius nuopelnus;
- ◆ būtinumas toleruoti požiūrių ir interesų įvairovę, gerbti skirtingas nuomones įvairiais mokslinėje tiriamojoje ir projektinėje veikloje kylančiais klausimais.

Mokslinė tiramoji ir projektinė veikla turi būti organizuojama ir administruojama tokiu būdu, kad būtų realiai įgyvendinami *tiesos siekimo ir akademinės laisvės bei atsakingo naudojimosi ja, lojalumo ir pagarbos, kritikos ir savikritikos neatskiriamumo bei kritikos korektiškumo*, taip pat *akademinės bendruomenės narių santykių geranoriškumo, nešališkumo ir nediskriminavimo* reikalavimai. Organizuojant ir administruojant mokslinę tiriamąją bei projektinę veiklą turi būti atsižvelgiama į itin svarbias etinio pobūdžio aplinkybes:

- ◆ numatant ir apibrėžiant mokslinės tiriamosios bei projektinės veiklos kryptis, temas, inicijuojant konkrečius projektus, parenkant vadovų ir vykdytojų kandidatūras, sudarant vykdytojų grupes, sprendžiant kitus mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos turinio bei šios veiklos organizavimo ir administravimo klausimus, turi būti labai rimtai ir atsakingai suvokiamos etinės aplinkybės, kurios atspindi

būtinumą spręsti aktualias ir visuomenei reikšmingas mokslo ir praktikos problemas bei įgyvendinti atitinkamo universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos interesus ir tikslus, parodo poreikius reaguoti į moksliniuose tyrimuose bei projektinėje veikloje dalyvaujančių ar dalyvaujančių akademinės bendruomenės narių kūrybinius bei profesinius interesus ir lūkesčius, adekvačiai atsižvelgiant į realias konkrečių akademinės bendruomenės narių kompetencijas bei į sukauptą mokslinį įdirbį;

- ◆ dėl savo mokslinės tiriamosios bei projektinės veiklos ankstesnių rezultatų arba dabartiniu metu turimų administracinių pareigų aukštą statusą akademinėje bendruomenėje turintys jos nariai turi būti pajėgūs susilaikyti nuo pagundos naudotis savo galimybėmis vykdyti lobistinius veiksmus įvairiais mokslinės tiriamosios bei projektinės veiklos organizavimo ir administravimo atvejais, taip pat proteguojant sau palankius organizacinius ir administracinius sprendimus dėl mokslinės tiriamosios bei projektinės veiklos kryptių ir temų ar dėl konkrečių projektų rengimo ir vykdymo sąlygų; tokiais atvejais turi būti sugebėta atsiriboti nuo asmeninių ar grupinių interesų vyravimo ir esminį prioritetą teikti gerokai plačiau suvokiamam viešajam bei konkretaus universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos interesui.

Mokslinė tiramoji ir projektinė veikla turi būti grindžiama *sąžiningo tyrimo ir tiesos siekimo* idealais. Suvoktina, kad tokią nuostatą pažeidžia:

- ◆ tyrimo, ypač empirinio, taip pat projektavimo darbų duomenų padirbinėjimas arba manipuliacijos jais;
- ◆ sąmoningas tyrimo, ypač empirinio, taip pat projektavimo darbų metu gautų duomenų, prieštaraujančių ankstesnei tyrimo hipotezei ar ankstesnėms tyrimo bei projektavimo užduotims, nutylėjimas;
- ◆ sąmoningai klaidinantis informacijos apie tyrimo, ypač empirinio, taip pat apie projektavimo darbų metodikas pateikimas;
- ◆ tyrimo ar projektavimo medžiagos ar duomenų, kompiuterių programų, empirinės medžiagos pavyzdžių, rankraščio vagystė arba sąmoningas sugadinimas;
- ◆ plagijavimas įvairiomis formomis, taip pat svetimų tyrimų rezultatų ar projektinių

sprendimų, medžiagos, duomenų, svetimo teksto, idėjos arba išradimo pateikimas kaip savo;

- ◆ nepamatuotas bendraautorystės primetimas jaunesniems ar kitiems kolegoms ar pavaldiniams;
- ◆ mokslinei tiriamajai ar projektinei veiklai talkinusių žmonių arba organizacijų įnašo neigimas arba nutylėjimas.

Mokslinėje tiriamojoje ir projektinėje veikloje neleistini vadinamieji dvejopi standartai, taip pat pasireiškiantys tuo, kad, vertinant mokslinę tiriamąją ar projektinę veiklą, šios veiklos rezultatus ir šios veiklos dalyvių, atsiranda:

- ◆ nekorektiškas, tendencingas kolegų ar kolegų darbo kritikavimas ir sąmoningas menkinimas dėl asmeninės antipatijos, konkurencijos, politinių ar kitokių su vertinamo mokslinio ar projektinio darbo profesionalumu bei kokybe nesusijusių motyvų;
- ◆ nepagrįstas ir tendencingas tyrimo ar projektavimo medžiagos ar rezultatų, mokslinės tiriamosios bei projektinės veiklos bei jos dalyvių gyrimas, išaukštinimas ar pagerbimas, ypač dėl asmeninės simpatijos, konkurencijos, dėl siekių įsiteikti konkreitiems asmenims, dėl politinių ar kitokių su vertinamo mokslinio ar projektinio darbo profesionalumu bei kokybe nesusijusių motyvų.

Etika bendradarbiaujant su socialiniais partneriais

Kiekvienas universitetas ar kita mokslo ir studijų įstaiga, jos akademinė bendruomenė ir jos nariai, bendradarbiaudami įvairiomis formomis su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis šalyje ir užsienyje, plėtodami tokį bendradarbiavimą, taip pat dalyvaudami įvairiuose akademinuose bei kituose renginiuose, ypač tarptautiniuose, plėtodami įvairaus pobūdžio ryšius išorinėje aplinkoje, privalo laikytis esminių akademinės etikos reikalavimų:

- ◆ siekti, kad universitetas ar kita mokslo ir studijų įstaiga, akademinė bendruomenė ir jos nariai pasireikštų kaip studijose, moksliniuose tyrimuose ir kitoje akademinėje veikloje įgyvendinantys bei siekiantys įgyvendinti aukštus akademinio darbo ir veiklos kokybės standartus, kaip pasižymintys aukštu profesionalumu, taip pat bendros kultūros, pilietiško, socialinės atsakomybės ir moralės lygiu;
- ◆ siekti, kad universitetas ar kita mokslo ir studijų įstaiga, akademinė bendruomenė ir jos nariai pasireikštų kaip orientuoti į tai, kad

bendradarbiavimas įvairiomis formomis su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis šalyje ir užsienyje bei tokio bendradarbiavimo plėtra leistų įgyvendinti tiek bendrus savo universiteto ar kitos įstaigos, jo socialinių partnerių bei kitų organizacijų interesus bei tikslus, tiek tiesiogiai socialinių partnerių bei kitų organizacijų interesus ir tikslus įvairiose veiklos srityse;

- ◆ užtikrinti, kad universitetas ar kita mokslo ir studijų įstaiga, akademinė bendruomenė ir jos nariai būtų pristatomi ir reprezentuojami išskirtinai pozityviai;
- ◆ įvairiais tarptautinių ryšių ir tarptautinio bendradarbiavimo plėtros atvejais užtikrinti, kad išskirtinai pozityviai būtų pristatomi ir reprezentuojami ne tik savo universitetas ar kita mokslo ir studijų įstaiga, savo akademinė bendruomenė ir jos nariai, bet ir pati šalis, jos kultūra, ekonomika, pasiekimai įvairiose gyvenimo srityse, ypač švietimo, mokslo, studijų, technologijų pažangos.

Savo universiteto, kitos mokslo ir studijų įstaigos, jos akademinės bendruomenės ir jos narių bendradarbiavimas, įvairiomis formomis su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis šalyje ir užsienyje, šiuolaikinių globalizacijos bei internacionalizavimo procesų ir daugialypių ryšių su socialiniais partneriais stiprinimo bei plėtojimo poreikių kontekste atspindintis esminius šiuolaikinės akademinės veiklos ir plėtros prioritetus, reikalauja adekvačiai atsivėlgti į etinio pobūdžio aplinkybes, ypač į tai, kad, siekiant megzti, skatinti ir plėtoti bendradarbiavimo ryšius, būtina:

- ◆ gerbti ir toleruoti partnerių savo šalyje ir užsienyje interesus ir poreikius, taip pat jų požiūrius į bendradarbiavimo sąlygas bei aplinkybes, taip pat jų požiūrius į etinio pobūdžio aplinkybes;
- ◆ įvairiais bendradarbiavimo su partneriais šalyje ir užsienyje reikmių nulemiamais atvejais sugebėti lanksčiai reaguoti į nusistovėjusias tradicijas, adaptuotinas atsivėlgiant į bendradarbiavimo su partneriais plėtojimo poreikius, kūrybiškai prisitaikyti prie savo universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos vidaus tvarka nustatytų normų ir taisyklių;
- ◆ sugebėti geranoriškai ir kūrybiškai spręsti įvairius netradicinius klausimus, kylančius plėtojant bendradarbiavimą su įvairiais partneriais šalyje ir užsienyje.

Etinio pobūdžio aplinkybės laikytinos ypač prioritetinėmis plėtojant bendradarbiavimą su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis šalyje ir užsienyje, kai tokiu bendradarbiavimu siekiama sudaryti prielaidas efektyviai organizuoti studentų praktikas, dėstytojų ir kitų akademinės bendruomenės narių stažuotes, taip pat kai siekiama kryptingai plėtoti studijas, mokymo, mokslinę tiriamąją ir projektinę veiklą. Svarbiausiomis tokio pobūdžio etinėmis aplinkybėmis laikytinos:

- ◆ aukštos kokybės bei savo universitetui ar kitai mokslo ir studijų įstaigai, jo akademinėi bendruomenei reikšmingų rezultatų siekimas bendradarbiaujant su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis įvairiais tiek studijų, mokomosios veiklos, mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos plėtojimo atvejais, tiek siekiant efektyviai organizuoti studentų praktikas bei dėstytojų ir kitų akademinės bendruomenės narių stažuotes;
- ◆ imitavimo apraiškų vengimas bendradarbiaujant su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis įvairiais studijų, mokymo veiklos, mokslinės tiriamosios bei projektinės veiklos plėtojimo atvejais, siekiant efektyviai organizuoti studentų praktikas bei dėstytojų ir kitų akademinės bendruomenės narių stažuotes.

Atsižvelgiant į šiuolaikinius akademinės veiklos atvirumo bei į universitetų, kitų mokslo ir studijų įstaigų, akademinės bendruomenės ir jos narių bendradarbiavimo su partneriais šalyje ir užsienyje plėtros siekius, gali būti įgyvendinama nuostata, kad viena iš kiekvieno universiteto akademinės bendruomenės ir jos narių bendradarbiavimo su socialiniais partneriais ir kitomis organizacijomis šalyje ir užsienyje formų yra universiteto darbuotojų darbas ar kita veikla kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose, laisvu nuo darbo savo universitete laiku, kai toks universiteto darbuotojų darbas ar kita veikla kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose, savo pobūdžiu ir turiniu bei specialybės profiliu yra akademinė ar artima akademiniam darbui ar veiklai savo universitete.

Universiteto darbuotojų darbas ar kita veikla kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose

universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose laisvu nuo darbo savo universitete laiku, pasižyminti savo akademinio pobūdžiu ir turiniu ar artumu akademiniam darbui ar veiklai savo universitete, yra gerbtina ir gali būti vertinama kaip parodanti:

- ◆ darbuotojo kompetencijas, jo interesus, profesionalumą, reikalingumą ir naudingumą atitinkamoje darbo rinkoje ir veiklos srityje;
- ◆ savo universiteto potencialą ir gebėjimus integruoti į savo veiklą visuomenei ir darbo rinkai reikalingus ir naudingus specialistus, savo universiteto polinkį neriboti savo darbuotojų iniciatyvų, reiškiamų laisvu nuo darbo savo universitete metu, ir netgi palaikyti savo darbuotojų aktyvumą skleidžiant naujus akademinės veiklos rezultatus ir pasiekimus;
- ◆ darbuotojo darbštumą ir jo polinkį tiek labiau panaudoti savo žinias ir patirtį, tiek pasisemti papildomų žinių ir patirčių tame darbe ar toje veikloje, kuriai jis skiria savo laisvą nuo darbo savo universitete laiką.

Universiteto darbuotojai, laisvu nuo darbo savo universitete laiku dirbantys kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose, ypač kai toks universiteto darbuotojų darbas ar kita veikla kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose, savo pobūdžiu ir turiniu yra akademinė ar artima akademiniam darbui ar veiklai savo universitete, privalo:

- ◆ savo darbą ar kitą veiklą kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose, traktuoti kaip specifinę savo universiteto viešųjų ryšių formą, kas pareigoja šiame darbe ar kitoje veikloje įgyvendinti atitinkamus savo universitetui priimtinius darbo kokybės standartus ir akademinės etikos reikalavimus;
- ◆ savo darbą ar kitą veiklą kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose panaudoti savo universiteto populiarinimui, jo prestižo kėlimui, savo universitetui naudingų ryšių užmezgimui, taip pat savo universitetui naudingų projektų studijų, mokslinių tyrimų ir kitose akademinės veiklos srityse inicijavimui;

- ◆ savo darbe ar kitoje veikloje kitose įstaigose, įmonėse, organizacijose, kituose universitetuose ar kitose švietimo, mokslo ir studijų įstaigose susilaikyti nuo veiksmų, kurie galėtų būti nepalankūs savo universitetui jo interesų ir tikslų bei jo siekių plėtoti savo potencialą ir stiprinti savo konkurencingumą kontekste.

Santykių akademinės institucijos bendruomenėje etika

Akademinę veiklą vykdančios institucijos, ypač universiteto akademinės bendruomenės narių santykiai turi būti *grindžiami pagarbos, geranoriškumo, nešališkumo ir nediskriminavimo* principais, kai laikomasi nuostatos, kad akademinę etiką pažeidžia:

- ◆ diskriminavimas pasisakymais, veiksmais ar akademinio bei kitokiu vertinimu dėl amžiaus, lyties ar seksualinės orientacijos, dėl negalios, išvaizdos, rasės ar etninės priklausomybės, dėl tikėjimo, įvairaus pobūdžio pažiūrų ar įsitikinimų, taip pat tokio diskriminavimo toleravimas;
- ◆ diskriminavimas (pozityvus arba negatyvus) dėl dalyvavimo politinėje, visuomeninėje, kultūrinėje, sportinėje ar kitoje veikloje;
- ◆ priekabiavimas – kai dėl amžiaus, lyties ar seksualinės orientacijos, dėl negalios, išvaizdos, rasės ar etninės priklausomybės, dėl tikėjimo, įvairaus pobūdžio pažiūrų ar įsitikinimų įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka, taip pat kai toleruojamas žmogaus teises pažeidžiantis ir orumą žeminantis elgesys;
- ◆ asmens ar asmenų grupės žeminimas naudojantis savo, kaip tam tikra prasme aukštesnį statusą turinčio akademinės bendruomenės ar visuomenės nario, ypač dėstytojo arba administratoriaus, viršenybe.

Dėstytojų, mokslo darbuotojų, kitų akademinės bendruomenės narių *tarpusavio santykiuose* turi būti išryškunami *kolegialumo bei akademinio solidarumo* siekiai, orientuojami į studijų, mokomosios veiklos, mokslinių tyrimų, mokslinės tiriamosios ir projektinės veiklos aukštos kokybės užtikrinimą, į kultūringos, geranoriškumo, tarpusavio pagarbą ir kūrybingumu pasižyminčios atmosferos sukūrimą, suvokiant, kad akademinė etika yra pažeidžiama, kai:

- ◆ susiklosto nesveikos profesinės konkurencijos santykiai, pasireiškiantys tuo, kad konkurencija tarp kolegų reiškiasi nesąžiningomis formomis,

dalyvaujama neteisėtuose, negarbinguose sandoriuose, nuslepia visiems dėstytojams ir kitiems akademinės bendruomenės nariams skirta informacija, eskaluojami smulkmeniškai konfliktai bei intrigos;

- ◆ dėstytojas ar kitas darbuotojas studentų akivaizdoje nepagarbiai atsiliepia apie nedalyvaujančio kolegos pedagoginius ir kitus akademinis gebėjimus, akademinę veiklą bei jos rezultatus, pažiūras ar asmenines savybes;
- ◆ įvairiais dėstytojo, mokslo darbuotojo ar kito akademinės bendruomenės nario bei jo veiklos ir jos rezultatų vertinimo atvejais, rekomenduojant suteikti mokslo laipsnį, pedagoginį vardą, apdovanojimą, svarstant ar nagrinėjant kolegos ar kolegų bei jų veiklos pripažinimą kitokiomis formomis, yra remiamasi ne dalykiško konkrečios asmenybės bei konkrečios veiklos, atliktų darbų bei profesinių savybių įvertinimais pagal nustatytus ar pagrįstai parinktus ir vertinimo tikslus atitinkančius kriterijus, bet dirbtinai sureikšmintai atsižvelgiama į įvairias šalutines asmeninių santykių, politinio ar emocinio pobūdžio aplinkybes;
- ◆ daromas spaudimas kitiems akademinės bendruomenės nariams, ypač kolegoms, vadovaujantiems ir administracijos darbuotojams, studentams, siekiant nepelnyto įvertinimo arba norint nuslėpti nesąžiningus veiksmus;
- ◆ paviešinama ar viešai aptarinėjama konfidenciali informacija, liečianti kolegas ar pavaldinius (darbo užmokestis, karjeros ketinimai, asmeniniai reikalai ir pan.);
- ◆ dėstytojo, mokslo darbuotojo, kito akademinės bendruomenės nario vardas žeminamas sistemingai pažeidinėjant akademinę drausmę.

Dėstytojų, mokslo darbuotojų, kitų akademinės bendruomenės narių *santykiuose su studentais* ypatingas dėmesys skirtinas tam, kad informacija apie studentus būtų naudojama išskirtinai korektiškai, kad būtų laikomasi nuostatos, jog konfidencialios informacijos apie studentą paviešinimas kenkia pasitikėjimo atmosferai ir santykiams akademinėje bendruomenėje. Turi būti reikalaujama:

- ◆ nesant specialaus pagrindo (studento sutikimo, teisinio pagrindo, naudos studentui arba numatomos žalos kitiems), neatskleisti informacijos tretiesiems asmenims apie studento akademinis įvertinimus ar nuobaudas;

- ◆ neaptarinėti studento akademinį nesėkmį su kitais dėstytojais, išskyrus tuos atvejus, kai vertinamos studentų apeliacijos, išsamiai aptariami egzaminų ar įskaitų rezultatai ir kiti akademiniai klausimai, kurių sprendimas akivaizdžiai pateisina minėtų nesėkmių aptarimą;
- ◆ nenaudoti privataus pobūdžio informacijos apie studentą kaip mokymo ar tyrimo medžiagos be jo sutikimo;
- ◆ užtikrinti, kad pastabos ir komentarai apie studento raštu parengtą darbą, nepateiktą viešam gynimui ar kitokiam vertinimui, nebūtų prieinami tretiesiems asmenims.

Akademinė bendruomenė ir kiekvienas jos narys privalo elgtis *nešališkai ir korektiškai*, stengtis atsiriboti nuo įvairių asmeniškumų, pagrįstų ar nepagrįstų simpatijų ir antipatijų visais tais atvejais, kai, vykdant savo pareigas ar naudojantis savo teisėmis, dalyvaujama įvairaus pobūdžio rinkimuose, apklausose, aptarimuose, svarstymuose ar įvairiais būdais vedamame balsavime, kai tenka vertinti darbuotojus ar kitus asmenis bei jų veiklą, šių darbuotojų ar kitų asmenų tinkamumą tam tikroms pareigoms, tam tikram darbui ar veiklai, jų atitiktį reikalavimams suteikiant įvairius vardus ar laipsnius, taip pat kai dalyvaujama inicijuojant ar priimant atitinkamus valdymo, organizacinius ar administracinius sprendimus. Iš tokių atvejų kaip itin reikšmingi etine prasme pažymėtini:

- ◆ įvairiomis formomis ir būdais pravedamos studentų apklausos (ypač anoniminės apklausos), kai studentai vertina dėstytojus ir jų darbo kokybę, studijas ir situaciją įvairiose akademinės veiklos srityse;
- ◆ įvairūs posėdžiai, susirinkimai ir kiti renginiai viso universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos mastu, padaliniuose (katedrose, fakultetuose, institutuose), atestacinių komisijų, mokslo krypties doktorantūros komitetų, taip pat įvairioms valdymo ir savivaldos funkcijoms vykdyti skirti posėdžiai, susirinkimai ar kiti renginiai, kuriuose dalyvaujantys akademinės bendruomenės nariai įvairiomis formomis ir būdais vertina darbuotojus ar kitus asmenis bei jų veiklą, darbuotojų ar kitų asmenų tinkamumą tam tikroms pareigoms, tam tikram darbui ar veiklai, atitiktį reikalavimams suteikiant įvairius vardus ar laipsnius, taip pat kai dalyvaujama inicijuojant ar priimant atitinkamus valdymo, organizacinius ar administracinius sprendimus;

- ◆ įvairiomis formomis ir būdais pravedamos akademinio personalo apklausos, kurių metu apklausiamiesiems pateikiami įvairaus pobūdžio klausimai, skirti įvairiems akademinės bendruomenės narių bei jų veiklos vertinimams;
- ◆ dalyvavimas įvairiuose renginiuose, kurių metu aptarinėjami akademinės bendruomenės nariai ar jų veikla, dalyvavimas apie akademinės bendruomenės narius ar jų veiklą pasisakant tiek viešojoje erdvėje, tiek kitais įvairių tarpasmeninių komunikacijų atvejais.

Akademinės bendruomenės nariai tarpusavio santykiuose turi vengti situacijų, kuriose įvairūs asmeniškumai, pagrįstos ar nepagrįstos simpatijos ir antipatijos, tam tikri įsitikinimai ar išankstinės pažiūros galėtų sukelti viešųjų ir privačiųjų interesų ar panašų konfliktą. Akademinės bendruomenės nariams rekomenduotina:

- ◆ nesinaudoti balsavimo ar dalyvavimo priimant sprendimą teise tais atvejais, kai, dalyvaujant universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos valdymo ir savivaldos funkcijų vykdymui skirtose veiklose, tenka spręsti šeimos nariui, verslo ar kitos veiklos partneriui ar kitam artimam asmeniui ar tokių asmenų grupei svarbų klausimą;
- ◆ susilaikyti nuo dalyvavimo ar netgi atsisakyti dalyvauti vertinant konkretų asmenį ar jų grupę, šio asmens ar šios grupės akademinę veiklą bei veiklos rezultatus, jei egzistuoja prielaidos, kad tokio vertinimo metu gali nepavykti atsiriboti nuo asmeniškumų, simpatijų ir antipatijų, taip pat nuo tam tikrų įsitikinimų ir pažiūrų, kurios galėtų daryti įtaką pačiam vertinamajam (ši rekomendacija gali būti itin aktuali tais atvejais, kai sprendžiami įvairių patikrinimų, atestacijų, vertinimų, ypač mokslo darbų ar pedagoginių bei mokslo darbuotojų kompetencijų ir kvalifikacijų vertinimo klausimai).

Akademinės bendruomenės narių santykiuose turi būti įtvirtinta nuostata, kad įvairiais asmeninės saviraiškos, karjeros siekių ar kitais asmeninių interesų įgyvendinimo atvejais neleistina naudotis savo kaip akademinės bendruomenės nario statusu, ypač savo akademinio statuso ar savo administracinių pareigų viršenybe.

Svarbus akademinės etikos aspektas – *etika naudojantis universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos ištekliais*. Pažymėtina, kad kiekvienas universiteto ar kitos įstaigos akademinės bendruomenės narys, atlikdamas savo pareigas ir

įgyvendindamas savo teises naudotis universiteto ar kitos mokslo ir studijų įstaigos infrastruktūra, materialine baze, kitais ištekliais, privalo elgtis etiškai ta prasme, kad savo elgesiu ir veiksmais turi siekti atitinkamus išteklius naudoti taupiai ir tausojamai. Beje, šie ištekliai turi būti naudojami taupiai ir tausojamai tiek vykdant universiteto ar kitos įstaigos funkcijas bei išpareigojimus, tiek kiekvienam akademinės bendruomenės nariui atliekant jo pareigas, vykdant jam pavestą veiklą, funkcijas ar darbą. Išteklių taupaus ir tausojamo naudojimo nuostatą pažeidžia:

- ♦ universiteto ar kitos įstaigos materialinių, finansinių ir kitų išteklių naudojimas ne universiteto ar kitos įstaigos tikslams siekti, politinei veiklai, privačiam verslui ar asmeniniams poreikiams tenkinti;
- ♦ neefektyvus universiteto ar kitos įstaigos išteklių ir nuosavybės naudojimas ar net niokojimas dėl piktavališkumo arba dėl aplaidumo;
- ♦ nepagrįstas ar nepateisinamas universiteto ar kitos įstaigos išteklių naudojimas tais atvejais, kai gali būti naudojami kiti ištekliai, taip pat įvairiais užsakomųjų darbų bei projektinės veiklos atvejais.

Savaime suprantama, išdėstytieji teiginiai atspindi tik dalį etinio pobūdžio aplinkybių bei etinių problemų, kurios paprastai kyla ar gali kilti akademinėje bendruomenėje bei įvairiais santykių tarp akademinės bendruomenės narių atvejais. Pažymėtina, kad būtent išdėstytieji teiginiai vertintini kaip itin svarbūs ta prasme, kad jais išryškunami *akademinės etikos prioritetai*, charakterizuojantys šiuolaikinę situaciją įvairiose akademinio gyvenimo bei akademinės veiklos srityse, taip pat atsižvelgiant į šiuolaikinės globalizacijos bei internacionalizavimo procesų sudaromas aplinkybes ir į žinių visuomenės bei žinių ekonomikos kūrimo iššūkius.

Baigiamosios pastabos

Akademinės etikos problemų suvokimas, iškėlimas, prielaidų sudarymas jas spręsti ir realus jų sprendimas – viena svarbiausių sąlygų, lemiančių galimybes sėkmingai plėtoti aukštąjį mokslą, didinti jo efektyvumą, gerinti studijų ir mokslinių tyrimų kokybę, tobulinti šiuolaikinių aukštojo mokslo institucijų, ypač universitetų ir kitų mokslo ir studijų įstaigų veiklą. Dėmesys akademinėi etikai išreiškia supratimą, kad šiuolaikinių socialinės, ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos,

aplinkos apsaugos, socialinės atsakomybės ir visuomenės saugumo problemų sprendimas, ypač atsižvelgiant į globalizacijos, internacionalizavimo procesų, žinių visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo, Europos integracijos ir Europos Sąjungos plėtros iššūkius, reikalauja labai rimtai ir atsakingai įvertinti įvairiose gyvenimo srityse susiklostančias etinio pobūdžio aplinkybes.

Akademinės etikos problemų suvokimas, jų iškėlimas, sudarymas prielaidų jas spręsti bei realus jų sprendimas turėtų būti grindžiami siekiais realiaje akademiniam gyvenime ir akademinėje veikloje įtvirtinti pagrindinius akademinio gyvenimo ir akademinės veiklos vertybinius principus – tiesos siekimo ir akademinės laisvės bei atsakingo naudojimosi ja principą, lojalumo ir pagarbos universitetams, kitoms mokslo ir studijų įstaigoms, akademinėi bendruomenei bei kiekvienam akademinės bendruomenės nariui principą, kritikos ir savikritikos neatskiriamumo bei kritikos korektiškumo principą, viešumo, skaidrumo ir teisių į konfidencialumą bei privatumą principą.

Akivaizdu, kad akademinės etikos problemų ir jų sprendimo poreikių suvokimas lemia būtinumą įvairiomis kryptimis plėtoti mokslinius tyrimus, skirtus akademinėi etikai. Itin perspektyviomis tokių tyrimų kryptimis laikytinos:

- ♦ tyrimai, skirti laiku atskleisti ir pagrįstai identifikuoti tas šiuolaikinėje aukštojo mokslo sistemoje, universitetuose bei kitose mokslo ir studijų įstaigose susiklostančias bei išryškėjančias problemas, kurių esmė – nepakankamas dėmesys etikos aplinkybėms ir negebėjimas adekvačiai atsižvelgti į etinio pobūdžio veiksnius; tokiais tyrimais turėtų būti išryškinti poreikiai, atskleistos ir numatytos konkrečios galimybės realiai patobulinti universitetų bei kitų mokslo ir studijų įstaigų veiklą, atsižvelgiant į atitinkamas reikmes adekvačiai reaguoti į įvairias etikos aplinkybes bei etinio pobūdžio problemas;
- ♦ tyrimai, padedantys atskleisti poreikius atsižvelgti į etinio pobūdžio aplinkybes ir spręsti etines problemas įvairiais socialinės, politinės, ekonominės raidos, kultūros, mokslo ir technologijų pažangos, aplinkos apsaugos, socialinės atsakomybės ir viešojo saugumo stiprinimo atvejais, taip pat kai tokių poreikių patenkinimas reikalauja atitinkamų sprendimų ir priemonių įvairiose aukštojo mokslo sistemos grandyse;

- ♦ tyrimai, padedantys atskleisti poreikius atsižvelgti į etines aplinkybes ir spręsti etines problemas įvairiais valdymo, vadybos ir administravimo tobulinimo atvejais, ypač įvairiais viešojo valdymo tobulinimo atvejais, kai yra ar turi būti suvokiama, jog etinio pobūdžio problemų ir aplinkybių bei reagavimo į šias problemas ir aplinkybes apraiškos yra ne tik labai reikšmingos ieškant būdų realiai patobulinti valdymą, vadybą ir administravimą, bet ir suvoktinos kaip reikalaujančios adekvataus dėmesio įvairiose tiek valdymo, vadybos ir administravimo profilio, tiek ir kitose studijose;
- ♦ tyrimai, skirti etinio pobūdžio aplinkybėms ir etinio pobūdžio problemoms įvairiais atvejais, kurie yra arba gali būti vertinami kaip charakteringi žinių visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo procesams; beje, žinių visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo aplinkybės yra išskirtinai svarbios įvairiais atvejais, kai tenka nagrinėti akademinę etiką, juolab prie žinių visuomenės ir žinių ekonomikos kūrimo prisidedantiems ar prisidėsiantiems žmonių ištekliams keltini padidinti reikalavimai būtent etinės brandos ir etikos išmanymo srityje.

Savaime suprantama, akademinės etikos tyrimai gali būti vykdomi bei plėtojami ir kitomis kryptimis.

Akivaizdu ir tai, kad nei teoriniai požiūriai, nei praktinės rekomendacijos akademinės etikos srityje negali numatyti visų galimų etinių aplinkybių bei problemų, taip pat reagavimui į jas reikšmingų sąlygų bei reikalavimų, tuo labiau visų galimų nepagarbos pripažintoms akademinėms vertybėms atvejų, todėl akademinėje bendruomenėje turi būti suvokta būtinybė plėtoti įvairiomis kryptimis diskusijas bei mokslinius tyrimus, skirtus akademinėi etikai.

Literatūra

- Appiah, K. A. 2007. *Cosmopolitanism. Ethics in a World of Strangers*. London: Penguin Books. 216 p.
- Bell, D. (Ed.). 2010. *Ethics and World Politics*. Oxford: Oxford University Press. 400 p.
- Biedenkopf, K.; Geremek, B.; Michalski, K. (Eds.). 2005. *The Spiritual and Cultural Dimension of Europe*. Vienna, Brussels, European Commission. 94 p.

- Brookes, S.; Grint, K. 2010. *The New Public Leadership Challenge*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 350 p.
- Chalmers, A. F. 2005. *Kas yra mokslas?* Vilnius: Apostrofa. 288 p.
- Crane, A.; Matten, D. 2010. *Business Ethics*. Oxford: Oxford University Press. 624 p.
- Furnham, A. 2009. *People Management in Turbulent Times*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 288 p.
- Goldsmith, M.; Carter, L. 2010. *Best Practices in Talent Management*. Chichester: John Wiley. 336 p.
- Hughes, M.; Thompson, H. L.; Bradford Terrell, J. 2009. *Handbook for Developing Emotional and Social Intelligence*. Chichester, John Wiley. 448 p.
- Jarvie, I. C.; Zamora-Bonilla, J. (Eds.). 2010. *The Sage Handbook of Philosophy of Social Science*. London: Sage Publications. 720 p.
- Leydesdorff, L. 2004. The university – industry knowledge relationship: Analyzing patents and the science base of technologies, *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 55(11): 991–1001.
- Melnikas, B. 1999. Intelektualinis potencialas: raidos tendencijos transformacijų sąlygomis, *Inžinerinė ekonomika* 2(13): 29–36.
- Melnikas, B. 2002a. Modernization of higher education system in the transition society, *Viešojo politika ir administravimas* 3: 86–93.
- Melnikas, B. 2002b. Tarptautinė studijų integracija verslo aplinkos sistemoje, *Verslas: teorija ir praktika* 2(1): 31–40.
- Melnikas, B. 2002c. *Transformacijos*. Vilnius: Vaga. 750 p.
- Melnikas, B. 2002d. Transition processes: University and professional studies in Lithuania and their integration into system of studies in European Union, *Transformacijos Rytų ir Centrinėje Europoje – Tiltai: mokslo darbai*, priedas, 10: 146–151.
- Melnikas, B. 2002e. Transition society and modernisation of the higher education system, *Transformations in Business and Economics: Scholarly Papers* 1: 35–44.
- Melnikas, B. 2004. Modernios visuomenės vadybinis potencialas: žmogiškųjų išteklių ugdymas, *Viešasis administravimas* 4: 46–58.

- Melnikas, B. 2005a. Human resource quality: life – long learning systems for management specialists, *Viešasis administravimas* 3–4(7–8): 44–56.
- Melnikas, B. 2005b. Management specialists in the knowledge based society: life – long learning oriented human resource development, *Journal of Business Economics and Management* 6(3): 155–170.
- Melnikas, B. 2006a. Aukštojo mokslo institucijos žiniomis grindžiamoje visuomenėje: raidos principai ir prioritetai, *Viešasis administravimas* 2(10): 51–60.
- Melnikas, B. 2006b. Management specialist development systems: internationalization processes and the lifelong learning, *Engineering Economics (Inžinerinė ekonomika)* 2(47): 77–90.
- Melnikas, B. 2009. Modern society: life-long learning systems for management specialists, *Ekonomiczne problemy uslug* N. 31, *Zeszyty Naukowe*, N 530, t. 2: 377–400.
- Melnikas, B. 2010. Internationalization and knowledge based society creation process: education and training systems for management specialists, in *Business and Management 2010: The 6th International Scientific Conference (13–14 05 2010), selected papers*, vol. 1. Vilnius: Technika, p. 446–453.
- Melnikas, B. 2011. *Transformacijų visuomenė: ekonomika, kultūra, inovacijos, internacionalizavimo procesai*. Vilnius: Technika. 476 p.
- Melnikas, B.; Jakubavičius, A.; Leichteris, E.; Vilys, M. 2011. *Žinių ekonomikos kūrimas: Inovacijų paramos sistema*. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras. 416 p.
- Melnikas, B.; Jakubavičius, A.; Strazdas, R.; Žemaitis, E. 2011. *Žinių ekonomika I. Žinių ekonomika: Globalizacijos iššūkiai, inovacijos ir kūrybiškumas*. Vilnius: Lietuvos inovacijų centras. 272 p.
- Melnikas, B.; Vilys, M.; Jakubavičius, A.; Gečas, K. 2011. *Žinių ekonomika II. Žinių ekonomika: Internacionalizavimo procesai ir viešoji inovacijų parama*. Vilnius, Lietuvos inovacijų centras. 320 p.
- Morris, T., Goldsworthy, S. 2008. *Public Relations for the New Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 264 p.
- Nakata, C. (Ed.). 2009. *Beyond Hofstede. Culture Frameworks for Global Marketing and Management*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 304 p.
- Plattoni, S. 2010. *The Theory of Multi-Level Governance: Conceptual, Empirical, and Normative Challenges*. Oxford: Oxford University Press. 312 p.
- Vilniaus Gedimino technikos universiteto akademinės etikos kodeksas: projektas*. 2012.
- Vilniaus Gedimino technikos universiteto dėstytojų etikos kodeksas*. 2006. Patvirtinta Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2006 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 14-2.5.
- Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų etikos kodeksas*. 2006. Patvirtinta Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2006 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 14-2.6.
- Watson, G.; Gallagher, K. 2007. *Managerial Practice and Development*. Mumbai, Jaico Publishing House. 331 p.
- Webster, F. 2006. *Informacinės visuomenės teorijos*. Kaunas: Poligrafija ir informatika. 320 p.
- Weiner, E.; Brown, A. 2008. *Ateities išvalga: kaip vadovautis nuojauta permainų laikais*. Vilnius: Tyto alba. 314 p.
- Vilniaus Gedimino technikos universiteto akademinės etikos kodeksas*. Projektas–Vilnius, 2012

Santrauka

Straipsnyje aptariami šiuolaikiniai požiūriai į akademinę etiką aukštojo mokslo raidos procesų kontekste, atskleidžiamos akademiniam gyvenime ir akademinėje veikloje pasireiškiančios etinio pobūdžio problemos, rodomi jų sprendimo poreikiai ir galimi sprendimo būdai.

Pagrindinis dėmesys teikiamas detaliam akademinės etikos principų ir normų aptarimui, taip pat išryškinimui tų etinio pobūdžio aplinkybių, kurios yra reikšmingos šiuolaikinei akademiniai bendruomenei, jos nariams ir įvairioms akademiniam pasauliui priklausančioms institucijoms, visų pirma šiuolaikiniams universitetams. Aptariamos etinės aplinkybės ir ypatumai, pasireiškiantys svarbiausiose akademinio gyvenimo ir akademinės veiklos srityse – studijose ir mokomojoje veikloje, mokslinėje tiriamojoje bei projektinėje veikloje, bendradarbiaujant su įvairiais socialiniais ir kitais partneriais tiek savo šalyje, tiek užsienyje.

Nuodugnai nagrinėjamos etinės problemos, itin reikšmingos akademinės bendruomenės narių tarpusavio santykiams.

Straipsnis recenzuotas

**ACADEMIC ETHICS IN THE CONTEXT OF HIGHER EDUCATION
DEVELOPMENT PROCESSES: MODERN APPROACHES**

Boriss MELNIKAS, Prof.Dr Habil
Vilnius Gediminas Technical University

Summary

Modern approaches to academic ethics in the context of higher education development processes are described, ethical problems of the contemporary academic life and academic activities are characterized, the needs and possible solutions of these problems are discussed.

The main attention is focused on the principles and norms of the academic ethics, as well as on the ethical

circumstances which are extremely important to the academic society in general, to different members of the academic community, and to various academic institutions, in particular – to universities. Ethical circumstances and features typical for various areas of academic life and academic activities are described, in particular – ethical circumstances and features typical for academic studies and teaching activities, scientific research and project activity, as well as for cooperation with various social partners, including the ones from abroad.

Ethical problems that are particularly important for the relations among the members of academic community are discussed in detail.

Copyright of Public Administration (16484541) is the property of Lithuanian Public Administration Training Association and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.